

Přechodníkové konstrukce jako prostředky
verbální kondenzace ve vybraných listinách
Listáře královského města Plzně

Martina Spěváčková, Eva Pasáčková

katedra českého jazyka a literatury
Fakulta pedagogická ZČU v Plzni

Výzkumné otázky

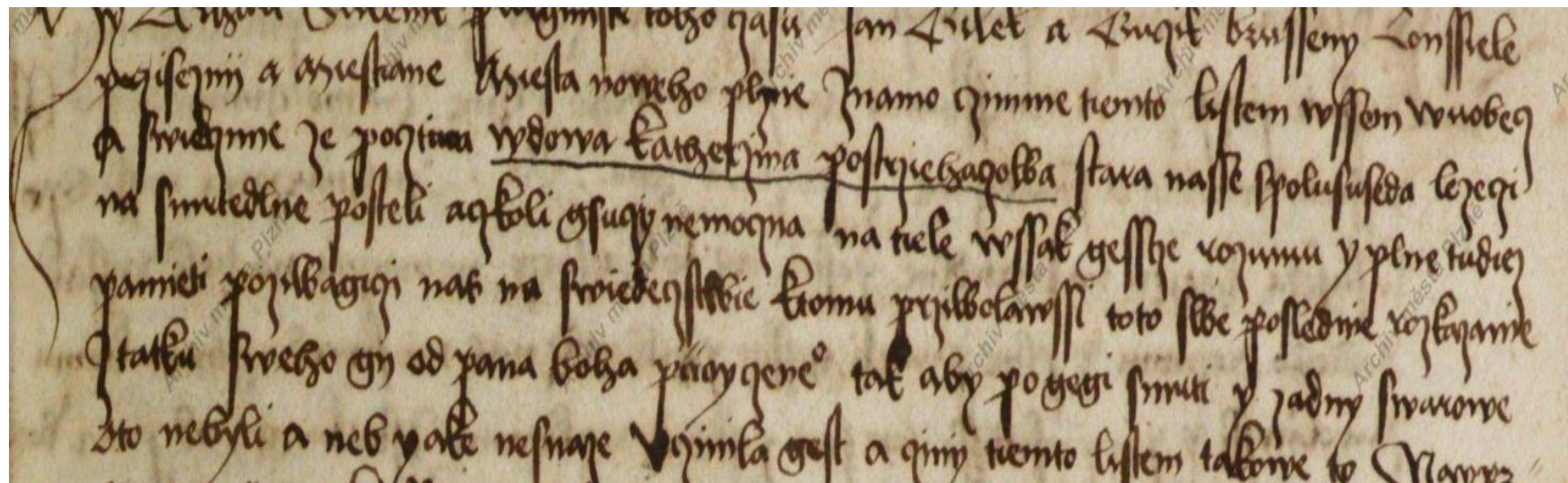
- Nakolik jsou ve vybraných textech zastoupeny přechodníkové konstrukce?
- Nakolik můžeme přechodníkové konstrukce hodnotit jako charakteristické pro styl administrativy?
- Můžeme postihnout případnou tendenci vývoje směřujícího k formování administrativního funkčního stylu?

Materiálová základna

- *Listář královského města Plzně* (Strnad 1891; 1905)
- Kniha závětí *Liber testamentorum* 1468–1565
(dostupné z: digiarchiv.plzen.eu)

35 česky psaných závětí

- tři dílčí soubory
  1. 1424–1431
  2. 1451–1499
  3. 1501–1524

Kritéria zkoumání

- hledisko formálně morfologické
- hledisko formálně syntaktické
- hledisko sémantické

- hledisko časové
- stavba listiny

Hledisko formálně morfologické – vyjadřování kongruence

Singulár maskulina

348/1435 *slovútný muž Jan Miličovec ... ačkolivěk medl jsa na těle, však rozumu dobrého **požívaje** a při celé paměti **jsa***

Singulár feminina

176/1468 *paní Barbora ... **ležeci** na smrtné posteli, ačkolivěk **jsúci** nemocna na těle, však rozumu dobrého i plné paměti požívajeci
... mocné poručníky činí ... **věřiec** jim nadjmě (paní Barbora)*

Plurál

304/1430 *My ... vyznáváme tiemto listem přede všemi **svědčiece**, že...*

Tvary nekongruentní

Singulár maskulina

797/1516 *nezdráv ... jsa ... , dobré paměti užívaje, **nechtíce*** (Václav Chrt)

633/1505 *opatrný muž ... nás na svědomie k tomu **přivolavši a připrosivši***

Singulár feminina

1/1451 *vdova paní Adlička ... **povolav a připrosiv** i učinila jest*

829/1520 *Paní Anna ... nezdráva **jsa ... užívaje***

Plurál

309/1431 ***slibujíc** naší dobrú věrú (pl.)*

Forma přechodníku ve vztahu ke kategorii vidu a času

352/1437 *toho my svrchupsaní ... **jsúce** od nie velice vděčni i slibujem...*

357/1437 *pakli by **nedojda** let s tohoto světa sšel **umra**, tehdy těch deset kop... má zase na Tomáška spadnutí...*

520/1501 *paní Kateřina nás na svědectvie k tomu **přivolavši***

306/1430 *známo činím ..., že **znamenav** neustavičnost a netrvalost světa tohoto, váže i rozmietaje...*

Hledisko formálně syntaktické

Přechodníkové konstrukce tvořené

- přechodníkem rozvitým jedním větným členem nebo jednou vedlejší větou (146 dokladů)

287/1426 ... *opatrný muž v nemoci leže* (130 dokladů)

316/1489 *svědčice, že opatrný muž ... učinil jest a činí takovéto poslední rozkázanie* (16 dokladů)

- dvěma (41 dokladů) nebo třemi větnými členy (35 dokladů)

309/1431 *sám na své mysli rozmietaje*

nás k sobě na svědomie privolav a priprosiv

Přechodníky nerozvité (2 doklady) a rozvité čtyřmi větnými členy (2 doklady)

348/1435 *zdráv jsa nebo nemocen*

1/1451 *zasě jej v svú moc berúc po každém puojčení*

Rozvíjející větné členy a jejich větněčlenská platnost

287/1426 ... *opatrný muž v nemoci leže*

306/1430 *na smrtedlné posteli leže*

426/1495 *všeho rozumu a plné paměti svobodně užívaje*

Např.: Přechodníková konstrukce je tvořena přechodníkem rozvíjeným příslovečným určením.

1. holým (*v nemoci leže*)
2. dále rozvitým (*na smrtedlné posteli leže*)
3. několikanásobným (*leže v božie kázni a na smrtedlné posteli*)

Zapojení přechodníkové konstrukce do větné struktury

ležáci nebo léžáci?

*176/1468 paní Barbora ... **ležáci** na smrtedlné posteli, ačkolivěk jsúci nemocna na těle, však rozumu dobrého i plné paměti požívajeci; ... mocné poručníky činí ... **věřiec** jim nadjmě*

Souznačné vyjádření větou:

„paní Barbora, která leží na smrtelné posteli“

„mocné poručníky činí, protože jim věří“

Vývojové tendence ve sledovaném období

- Textová struktura listiny: úvod, jádro, závěr

Přechodníkové konstrukce jsou ve všech obdobích zastoupeny především v částech úvod a závěr listiny.

Postupně se ustalují tvary přechodníků tvořených od některých sloves (*leže, jsa, věře, svědčíce, přivolavši, připrosivši*).

Závěrem

Dosavadní analýza ukazuje, že se ve zkoumaných textech ustalují přechodníkové konstrukce tvořené od omezeného souboru sloves, které jsou součástí opakujících se stereotypních formulací. To lze hodnotit jako jeden z rysů formujícího se administrativního stylu.